

מבט על, גיליון 312, 1 בפברואר 2012

האם ניתן להגיע להסכם ביניים עם איראן עד יולי 2012?

אפרים אסכולאי

אף על פי שאיראן מנסה להמעיט בערך החלטתו האחרונה של האיחוד האירופי בדבר הטלת סנקציות נוספות, לרבות אמברגו על ייבוא נפט ממנה, אשר ייכנס לתוקף החל מיולי 2012, מדובר בתאריך יעד ברור להגעה להסכם כלשהו עם המערב. איראן מתחילה, ככל הנראה, להרגיש את לחץ העיצומים שהטילו עליה מועצת הביטחון של האו"ם ואחרים, בפרט ארצות הברית ומדינות האיחוד האירופי. על כך מלמדת הסכמתה של איראן לחידוש השיחות על סוגיית הגרעין האיראני. עם זאת, בבחינה של סבבי השיחות הקודמים, אפשרות זו אינה צופנת הבטחה גדולה לעתיד. בעבר, השתמשו האיראנים בשיחות כאמצעי להרוויח זמן, שנוצל להגברת מאמציהם ולקידום תכניתם עד למצב שבו יש להם היכולת, היה וירצו בכך, לייצר נשק גרעיני בתוך כשנה ממועד קבלת החלטה ברוח זו. לעת עתה לא ברור האם האיראנים שינו את דעתם ויהיו מוכנים ללכת את "המיל הנוסף" לקראת פיוס הקהילה הבינלאומית. הניסיון ליישב את כל הסוגיות בעת ובעונה אחת, הוא, ככל הנראה, מתכון לכישלון. לפיכך, נראה, כי גישה המשלבת צעד אחר צעד עם לחץ גובר של סנקציות, עשויה להצליח יותר. אם גישה שכזו אכן תנחל הצלחה, עשויות להיות לכך השלכות חיוביות הן על איראן והן על בעלי-דברה. בעוד שלעת עתה המערב נתון להגבלות מכוחן של החלטות מועצת הביטחון של האו"ם, הכוללות תביעה שאינה משתמעת לשתי פנים להשעיית פעילויות כלשהן להעשרת אורניום ולייצור פלוטוניום, האיחוד האירופי עשוי להשעות את הסנקציות החדשות המתוכננות ליוני 2012. היה ואיראן תנקוט צעדים קונקרטיים להוכחת נכונותה להגיע להסכם אשר, בסופו של דבר, ישים קץ לאיום ולמשבר הגרעיני האיראני בצורה שתספק את המערב ולא תגרום לפגיעה ביוקרתה של איראן. צעד ראשון שכזה עשוי להיות השעיית כל הפעילויות במתקן ההעשרה התת-קרקעי בפורדו, סמוך לעיר הקדושה קום. מבחינתו של המערב, צעד שכזה צפוי להעניק לו מרחב נשימה מפני סכנה ברורה ומוחשית, וכן ימנע פגיעה בכבודה של איראן, שכן המתקן עדיין איננו מבצעי לחלוטין. עם זאת, מדובר בצעד ראשון בתהליך ארוך. במסגרת צעד הביניים הבא, יהיה צורך להגיע למצב, אשר מצד אחד יצמצם את האפשרות שאיראן תוכל לייצר נשק גרעיני בפרק זמן קצר, ומצד אחר, ישמור על יכולתה של איראן להפעיל את כוריה הגרעיניים באמצעות הבטחת אספקה של דלק גרעיני. הפוטנציאל הגרעיני הצבאי של איראן תלוי בכמה גורמים וביניהם: מלאי האורניום המועשר מדרגה נמוכה (LEU) שברשותה, מבנה קסקדות צנטריפוגות הגז, האמורות לספק את ההעשרה של אורניום לרמות גבוהות (HEU), הפיכתו של גז ה-HEU למתכת, ולכדורים/ליבות של אורניום מועשר, וקיומם של מנגנוני נפץ, שלתוכם יוכנסו הליבות ובכך יהפכו אלו למתקני נפץ גרעיניים. אף על פי שלא מדובר בהרבה יותר מאשר הפגנה של רצון טוב, איראן תוכל להשעות, כצעד נוסף, את פעילויות העשרת האורניום מדרגה של 3.5 אחוזים לדרגה של 20 אחוזים, ולהפקיד לאלתר את כל מלאי האורניום המועשר שלה בדרגה של כ-20 אחוזים, במשמורת בינלאומית. בכפוף להסדר מוסכם, מלאי זה עשוי לשמש לייצורו, מחוץ לאיראן, של הדלק הנדרש להפעלת כור המחקר בטהרן (TRR). איראן תידרש ודאי גם לתת ערבויות רציניות יותר לכך שאין יצור חומר באופן בלתי חוקי, או שחומר אינו מוסט לשימוש בלתי חוקי.

ארצות הברית, בתורה, תוכל להסיר כמה ממגבלות הסחר הבנקאי אשר יקלו את הלחץ על המטבע האיראני, או לנקוט כל צעד שישאר במסגרת הסנקציות של מועצת הביטחון. בשלב זה יהיה צורך גם באשרור איראן לפרוטוקול הנוסף של סבא"א, אשר עליו חתמה לפני זמן רב, אך אשר אותו יישמה לזמן קצר בלבד.

בהתחשב בכל ההתפתחויות, הצעדים דלעיל אפשריים, וניתנים לביצוע בתוך פרק זמן קצר יחסית, בהתאם לנכונותם של שני הצדדים. אם שני הצעדים דלעיל ימולאו בהצלחה, הם יביאו הקלה לשני הצדדים, יבססו ביטחון מסוים (כך יש לקוות) בתהליך המשא ומתן, ויצרו הזדמנות לעתיד. בכל זאת, דרך ארוכה עדיין מצפה לשני הצדדים בטרם יוכל העולם להגיע למסקנה כי איראן אינה מציבה איום גרעיני חמור וברור יותר יהיה להסיר את הסנקציות של מועצת הביטחון של האו"ם. מדובר בצעדים ראשוניים בלבד במשחק ארוך, אשר בעבר הניב פירות לאיראנים בלבד.

מטרתה הסופית של איראן, כפי שזו נתפסת לעת עתה, ואשר חייבים להניח כי היא נכונה כאשר יושבים לדון בשלב השיחות הרציני הבא, היא להשיג פוטנציאל משמעותי לייצור נשק גרעיני רב ככל האפשר בפרק הזמן הקצר ביותר האפשרי. כדי להגיע להסכם עם איראן, יהיה עליה לוותר על מטרה זו, או לפחות להשעותה עד להודעה חדשה. לעת עתה, האסטרטגיה האיראנית פשוטה: להרוויח זמן לתכניתה הגרעינית, ועל ידי כך להגביר את ייצור האורניום בדרגה נמוכה, ואת הפוטנציאל שלה לייצור נשק גרעיני. אסטרטגיה זו עלולה להשתנות לרעה מהר מאוד, היה ואיראן תחליט "להתפרץ" ולנקוט צעדים למימוש מטרה זו. שני הצעדים הראשונים מאריכים את לוח הזמנים במעט, אך אינם משעים אותו.

אם יחליטו האיראנים לנהל שיחות רציניות, הם צפויים לנקוט טקטיקות שסייעו להם רבות בעבר, כמו: הצבת תנאים מוקדמים בלתי מקובלים או בעייתיים; הכללת עניינים בלתי רלוונטיים בסדר היום; לוח-זמנים מפוזר מאוד (שבועות וחודשים בין מפגשים); שינויים במקומות המפגש; עיכובים גדולים במענה להמלצות; היענות להמלצות מבלי לקבל את הסכמתם של הפקידים הבכירים יותר (או של הפרלמנט); ניסוח דו-משמעי של הסכמים, ובהיותם נושאים ונותנים מצוינים כפי שהינם, שימוש, כפי שעשו עד כה בטקטיקות בלתי צפויות ובלתי שגרתיות של משא ומתן. הדבר היחיד הניתן לניבוי הוא טקטיקת המיקוח, שבמסגרתה ויתור מצדה של איראן חייב להיענות בויתור של הצד שכנגד. אף על פי שהדבר עשוי להיחשב למשחק הוגן, בנסיבות רגילות, הזמן לויתורים בסוגיות מרכזיות חלף ועבר. הזמן הוא מצרך נדיר בכל הנוגע לנסיבות הנוכחיות.

היה ואיראן תתנגד לצעדים ראשוניים, הססנים למדי אלה, או תסרב למלא אחר הסכם שיושג במהלך שיחות המשא ומתן, יהיה צורך להביא לידיעתה, כי העולם הגיע לרגע של הכרעה: הסנקציות נכשלו, ויש לנקוט פעולות אחרות, חריפות יותר.